

ეკატერინე ჭუმბურიძე-შენირული*

ადამიანის ტრანსფორმაცია სხეულის ცვლილებიდან მისი ბუნების მოდიფიკაციამდე XXI საუკუნის ფრანგულ და ქართულ დისტოპიაში

I. შესავალი

სწრაფად ცვალებად სამყაროში ადამიანის ტრანსფორმაციის პოტენციალის წარმოდგენა დასავლური ლიტერატურული აზროვნების განუყოფელი ნაწილია. დაღლილი და გამოფიტული თანამედროვე ადამიანი, მატერიალიზმისა და კონსუმერიზმის მეტაფიზიკით დამსხვრეული, სიამოვნების კულტურისა და საკუთარი ეგოცენტრიზმის მსხვერპლი, აცნობიერებს თავისი არსებობის სასრულობას და ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებით, ცდილობს პირველყოფილი ტანჯვის შემსუბუქებას, რაც ასევე საკუთარი ადამიანური ბუნების დათმობასაც მოიაზრებს. დღეს, როდესაც ჩვენი არსებობის ყველა ეტაპზე ვხედავთ ტექნოლოგიების ყველგანმყოფობას, თავისთავად ცხადია, რომ ლიტერატურაც საუბრობს იმ შიშებსა და იმედებზე, რომლებიც არაბუნებრივი გზით შექმნილი, ახალი ტექნოლოგიური არსებების ადამიანურ ცხოვრებაში შემოსვლას და მათ მიერ რეალური სამყაროს საზღვრების რღვევას უკავშირდება. წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს, შეისწავლოს ადამიანის სხეულის ტრანსფორმაცია დისტოპიურ გარემოში, როგორადაც ის აისახება ფრანგი და ქართველი ავტორების შემოქმედებაში. უფრო კონკრეტულად, სტატია განიხილავს ფრანგი ავტორის, მიშელ უელბეკისა და ქართველი ავტორის, ზურა ჯიშკარიანის დისტოპიურ რომანებში ახალი ტექნოლოგიური ინდივიდის წარმოდგენის პროცესს და წარმოაჩენს განსხვავებებს ბუნებრივ ადამიანსა და მეცნიერული ჩარევებით შექმნილ ადამიანს შორის.

II. სხეული კაცობრიობის ისტორიის განმავლობაში

სხეულის ისტორია ამავდროულად კაცობრიობის ისტორიასაც ასახავს და ხაზს უსვამს მის კულტურულ მახასიათებლებს. კოსმიური წესრიგის მარადი-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი. <https://orcid.org/0000-0002-6605-7339>

სობამ ადამიანს შესაძლებლობა მისცა გაეაზრებინა თავისი სასრულობა, საკუთარი თავის არასრულყოფილება *un modèle déficient*.¹ უძველეს ფილოსოფიაში, განსაკუთრებით პლატონთან, სხეულის სიმციფისა და არასტაბილურობის მიუხედავად, გონება, ადამიანის ფუნდამენტური, განუყოფელი ნაწილია. ამ პერიოდის ადამიანის მცდელობები სხეულისგან განცალკევებას მიემართება, რადგან სხეული დაბრკოლებად განიხილება და სულს ხელს უშლის მარადიული იდეების, სიკეთისა და ჭეშმარიტების მიღწევაში. ამრიგად, პლატონის, ისევე როგორც სოკრატეს, ფილოსოფია, ეფუძნება სულის უპირატესობას. სხეული უბრალოდ „სულის მცველია“. არისტოტელე, თავის მხრივ, საუბრობს სულზე, როგორც ადამიანის სხეულის „უპირატეს ფორმას“ (*prima forma*) და ერთიანობის პრინციპზე.

ამგვარად, ანტიკური დროიდან მოყოლებული, ადამიანს ყოველთვის ანუხებდა პროგრესისა და საკუთარი სხეულის ტრანსფორმაციის/გაუმჯობესების იდეა. სხეული ხშირად აღიქმება, როგორც სამოძებლო თიხა, რომელიც მისი აღმზრდელების იდეების შესაბამისად იცვლება. აქედან გამომდინარე, სხეული განიხილება, როგორც ადამიანის პოტენციალის, შესაძლებლობების რეზერვუარი და მისი დაუფლება დამოკიდებულია მფლობელზე. მიუხედავად იმისა, რომ სოკრატე სხეულის/სულის დუალობას იცავს, ის ასევე რადიკალური ვარჯიშის აუცილებლობასაც ამტკიცებს. სხეულის სიძლიერე უზრუნველყოფს სულის სილამაზესაც.² ანტიკურ ხანაში სხეული ყველგან არის წარმოდგენილი. უძველესი სხეული ხშირად უკიდურესად მოქნილ მიკროკოსმოსად მიიჩნევა *malléable*.³ თუმცა, შეუძლებელია უარვყოთ ადამიანის ფიზიკური მდგომარეობის სასრულობა. ინგლისელი მეცნიერის, მაქს მორის ტრანსჰუმანიზმის ფილოსოფია დაფუძნებულია სწორედ სამეცნიერო ცოდნაზე. ჩვენი სამყაროს განვითარება ადამიანის გარდაქმნას იწვევს, რაც ფიზიკურ ტრანსფორმაციასაც მოიაზრებს.

ტრანსჰუმანიზმის გააზრება, კაცობრიობის მოკვდავობის დაძლევის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი ნაბიჯია ფილოსოფიურ აზროვნებასა და ლიტერატურულ წარმოსახვაში. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის ევოლუცია განიხილება როგორც ლოგიკური, ამოუწურავი პროგრესი, ტრანსჰუმანიზმზე გადასვლა იწვევს ეჭვებს, აძლიერებს შიშებს, რადგან ევოლუციის ბუნებრივი კანონი თითქოს წყვეტს არსებობას. თავად ბუნება იწვევს სხვა აგენტებს – მეცნიერებასა და ტექნოლოგიებს, რომლებიც ბიძგს აძლევენ ახალი კაცობრიობის ოცნებას, აძლიერებენ გენეტიკური ინჟინერიის მიერ წარმოქმნილი ახალი ცოცხალი ორგანიზმების იმიჯს.

¹ Mayerhofer, 2011.

² Prost, Wilgaux (eds.), 2006, 123.

³ იქვე.

III. სხეული და მატერიალურობა

ტრანსჰუმანიზმის შესახებ დისკუსია ასევე წამოჭრის მატერიალურობის საკითხსა და სხეულის, როგორც მნიშვნელობების არტიკულატორის იდეას. სხეული, როგორც ობიექტი, ევოლუციური ლოგიკის ნაწილია და გადმოსცემს პროგრესს. შესაბამისად, ადამიანის მატერიალური სუბსტანციის განვითარება და ტრანსფორმაცია ერთგვარ წრფეზე ტრაექტორიას მიჰყვება და მჭიდროდ უკავშირდება პროგრესის ფილოსოფიას.⁴

თანამედროვე კონტექსტში, 1960-იანი წლებიდან სხეულის ხატი განიხილება როგორც ნარცისიზმი.⁵ სხეულის განდიდება ნაწილობრივ თავგანისცემის ღირებულებას იძენს, წყვეტს ქრისტიანული დოგმების მიღებას და ასახავს დროის სულისკვეთებას. დღეს, როგორც დ. ლე ბრეტონი შენიშნავს: „დუალიზმის თანამედროვე ვერსია სხეულს გონებას ან სულს უფრო ზუსტად თავად სუბიექტს აღარ უპირისპირებს.“⁶ სხეულის სქემა იცვლება და სურვილის/ლიბიდინალური მიდრეკილების საკითხი ღრმად ცვლის სხეულის ხატის სტრუქტურას. სხეულის ცოდნა, თუნდაც მისი ამოცნობა, ადამიანის ცხოვრებაში ფუნდამენტურ გამოცდილებას წარმოადგენს. ადამიანის საკუთარი სხეულისადმი დამოკიდებულების ცვლილება სხეულის კვლევების მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენს. წმინდა ანთროპოლოგიური ან სამედიცინო პერსპექტივები სხეულსა და სოციალურ სტატუსს რეფლექსიის არეალს აძლევს. სხეული ძირითადად სამი მახასიათებლის საფუძველზეა გაანალიზებული: საკუთარ სხეულში ცხოვრება, დროსთან ურთიერთობა და სხვებთან ურთიერთობა. სხეული არ შემოიფარგლება მხოლოდ თავისი წმინდა სუბიექტურობით, არამედ იხსნება სხვების, სხვისი ხედვის წინაშე.⁷

ეს მართლაც ასეა მიშელ უელბეკის შემოქმედებაში, სადაც სხეულის დაბერება არა მხოლოდ სხვების მხრიდან უარყოფასა და ზიზლს იწვევს, არამედ საკუთარი ფიზიკური არსების არმილებასა და დეკადენტური სხეულის მფლობელის მიუღებლობასაც, რომელიც მას ლალატობს და იმედს უცრუებს. უელბეკის მიხედვით,

„ეს ის თაობა გახლავთ, რომელმაც პირველმა, ესოდენ აშკარად, მნიშვნის ხანას სიყმაწვილე ამჯობინა და რა გასაკვირია, თუკი ახლა, ამის შედეგად, მომდევნო თაობის ზიზლსა და სიძულვილს იმკის და ბოლოს, სხეულს კერპად აქ-

⁴ Meidani, 2007.

⁵ Dambuyant-Wargny, 2023, 25–76.

⁶ Meidani, 2007. დუალიზმის თანამედროვე ვერსია სხეულს აღარ უპირისპირებს გონებას ან სულს, უფრო ზუსტად კი თავად სუბიექტს.

⁷ Dambuyant-Wargny, 2023, 25–76.

ცევს. ამ პროცესს თვითონვე შეუწყვეს ხელი, სიბერისა და ხორცის თანდათანობითი ჭკნობის მოძალებისას, მათ საკუთარი თავიც შეაძულეს. სხვათა შორის მსგავს სიძულვილს აქამდე ისინი სხვების თვალებში ჭერებდნენ.⁸

დღესდღეობით სხეული იდენტობის ნაწილია და მოითხოვს იმ სოციალური დოგმების გათვალისწინებას, რომლებიც იდეალური სხეულის წესებს ადგენს. სიამოვნების, მაგრამ ამავედროულად ტანჯვის, მატარებელი სხეული ადვილად შეიძლება გაქრეს ან გამოსწორდეს კიბერსივრცეში ახალი ვირტუალური სხეულის მოდელის შექმნით, როგორც ეს ზურა ჯიშკარიანის დისტიპიურ რომანებშია აღწერილი.

სხეულებრიობა, როგორც ინდივიდუალური, მაგრამ ამავედროულად კოლექტიური, მედიუმი, სულიერი სხეულისა და მატერიალური სხეულის დიქტომია, გაუცხოება - ეს ის თემებია, რომელთა დიაქრონიული მიმოხილვა საშუალებას გვაძლევს გავიგოთ ადამიანის ბუნების არსებითი შინაგანი მახასიათებლები, რათა დავსვათ კითხვები ახალი კაცობრიობის შესახებ, რომელსაც ჩვენ მიერ შერჩეული ავტორები წარმოიდგენენ. როგორ ხედავენ ისინი სხეულის ახალ იმიჯს და გვაძლევს თუ არა ტექნოლოგიური ტრანსფორმაცია შესაძლებლობას, წინ წამოვწიოთ პოსტადამიანის/ტრანსადამიანის იდეა? საბოლოო ჯამში, რა გვადიხლებს გადავხედოთ ჩვენი სხეულის ფილოსოფიას – სხეულის სიძულვილი თუ სხეულის სუბლიმაცია, სხეულით უკმაყოფილება თუ დაღლილობა (ადამიანის მოძველება), სად თავსდება სულის ცნება ახალი ადამიანის წარმოშობის დისკუსიებში?

გონება/სხეულის დიქტომია, სხეულსა და ფსიქიკას შორის დაპირისპირება, თვითტრანსფორმაციის შესაძლებლობებს მინიმუმამდე ამცირებს. თუ ჩვენ „სულიერი სხეულის“ (სხეული, როგორც სულიერი ვარჯიში) იდეას ვიღებთ, თვითმოდირფიკაციის პოტენციალსაც ვაღიარებთ. თანამედროვე ფილოსოფია დეკარტის ფილოსოფიასთან ერთად, პლატონიზმის სულის პრიმატის გარკვეულ იდეებსაც ითავისებს.

ახალ რეალობაში, მეტაფიზიკური მუტაციის (მ. უელბეკი) შუაგულში, ადამიანი იძენს სრულიად ახალ გამოცდილებას, რომელიც აღარ უტოვებს შესაძლებლობას იგივე დარჩეს. თანამედროვე კონტექსტში 1960-იანი წლებიდან ვხედავთ სხეულის ხატის, როგორც არსებობის ნარცისული საფუძვლის, გაჩენას. სხეულის განდიდება, ნაწილობრივ იძენს თავყვანისცემის ღირებულებას, არღვევს ქრისტიანული ღირებულებებისა თუ დოგმების სისტემას და ასახავს დროის სულისკვეთებას. „ელემენტარულ ნაწილაკებში“ უელბეკი აღნიშნავს, რომ ერა, რომელშიც

⁸ უელბეკი, 2021, 188-189.

ადამიანი ცხოვრობს, არის სრულიად ახალი ხანა, რომელიც აღიარებს სხეულის დიქტატურას. არ არსებობს საზღვრები ან შეზღუდვები; ყველაფერი, რასაც ადამიანი დღემდე მიუწვდომლად თვლიდა, მარტივ და ნაცნობ რეალობად იქცევა. ასეთი სიახლეების მოტანა ახალ მუტაციას შეუძლია და ეს პროცესი სხეულის ტრანსფორმაციით იწყება. ზემოთ აღნიშნულ რომანში უელბეკი შესანიშნავად აჩვენებს იმ მოვლენებს, რომლებმაც ხელი შეუწყო სხეულის კულტის დამკვიდრებას საფრანგეთში და, შეიძლება ითქვას, ევროპაშიც. „ბრუნოს მამამაც დააბანდა თანხები კოსმეტიკურ მედიცინაში და ამ პრაქტიკიდან გამდიდრდა კიდევ: 70-იანი წლების საფრანგეთში ფილმები „სამოთხის მოჩვენები“, „მექანიკური ფორთოხალი“ და „ადგილებზე წასვლა“ სკანდალური წარმატებით აღინიშნა, რამაც დაადასტურა „ახალგაზრდული“ კულტურის კომერციული ღირებულება,...] რომელმაც მთელი საფრანგეთი მოიცვა“. ⁹

სხეულის ტრანსფორმაცია, რასაც უელბეკი ეხება, 60-იანი წლების მოვლენების კანონზომიერი შედეგია, რამაც დასავლურ სამყაროში ყველა სახის აზროვნების პარადიგმის ცვლილება განაპირობა. თანამედროვე ადამიანს სხეულის დასუსტება აწუხებს და აიძულებს ამ დაუცველი და მყიფე არსებისგან თავის დასაღწევად ეძებოს გამოსავალი. მაგალითისთვის, პარიზში გახნილ პირველ Vitatop კლუბს, პიონერული როლი ჰქონდა ფიზიკური სანიტარიისა და სხეულის თაყვანისცემის სფეროში; რასაც მთელი რიგი მოვლენები მოჰყვა და ადამიანის სხეულის შესახებ გარკვეული წარმოდგენები დაამსხვრია: კერძოდ, ვგულისხმობთ, საფრანგეთში 18 წლის ასაკში სამოქალაქო სრულწლოვანების შესახებ კანონის მიღებას, ურთიერთშეთანხმებით განქორწინების უფლებას და ბოლოს, 1974 წლის 28 ნოემბერს, ძალიან დაძაბული „ისტორიული დებატების“ შედეგად, აბორტის უფლების მინიჭების შესახებ კანონის მიღებას. ცნობილია, რომ ქრისტიანული ანთროპოლოგია დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ადამიანის სიცოცხლის მთელ ციკლს – ჩასახვიდან სიკვდილამდე. ეს პოზიცია ეფუძნებოდა აზრს, რომ თითოეულ ადამიანის სხეულში არსებობს სული (უკვდავი სული). *Au XXe siècle grâce au progrès de la biologie, une anthropologie matérialiste, restait beaucoup plus modeste dans ses recommandations éthiques. Le fœtus considéré comme un petit amas de cellules ne possédait, selon eux, aucune existence individuelle autonome, d'autre part le vieillard, amas d'organes, subissait une dislocation continue. Les problèmes éthiques concernant les âges extrêmes de la vie (l'avortement, puis, quelques décennies plus tard, l'euthanasie) émergent.* ¹⁰

⁹ იქვე, 119.

¹⁰ Houellebecq, 1998, 120. XX საუკუნეში ბიოლოგიის მიღწევების წყალობით, მატერიალისტური ანთროპოლოგია გაცილებით მოკრძალებული ეთიკური რეკომენდაციებით

თანამედროვე კონტექსტში სხეული ექვემდებარება მიმღებლობის კრიტერიუმებს, რაც ნიშნავს იმას, რომ ის უნდა შეესაბამებოდეს გარკვეულ სტანდარტებს (ასაკი, ზომები და ა.შ.). „ელემენტარული ნაწილაკები“ ზუსტად გადმოსცემს ადამიანის სურვილს საკუთარი ხატებით ხელოვნურად შექმნას „არსებები“. თითოეული ეპოქა თავისებურად წარმოიდგენს იმ მექანიზმებს, რომლებიც საშუალებას გვაძლევს წარმოვიდგინოთ ხელოვნური არსების შექმნის იდეით გამოწვეული ოცნებები და აკვიატებები. მიშელ უელბეკის წარმოსახულ სამყაროში შესაძლოა ვისაუბროთ სხეულზე ჩატარებული კვლევის გარკვეულ რადიკალიზაციაზე, რომელიც ახალი სამყაროს დადგომას ემთხვევა და დიდ პროგრესს აღწევს გენეტიკურ კვლევებში, ფიზიკის, ქიმიისა და ბიოლოგიის სფეროებში. უელბეკის რომანში 1980-იანი წლებიდან მოყოლებული, ადამიანის გენზე ჩატარებული ექსპერიმენტები გარკვეულ გავლენას ახდენს ცხოვრების ხარისხზე: დაავადებების განკურნება, სიცოცხლის ხანგრძლივობის გაზრდა, ადამიანის მდგომარეობის გაუმჯობესება. თუმცა, საინტერესოა, რომ „ელემენტარული ნაწილაკების“ ავტორი სვამს კითხვას, თუ მეცნიერებას არ შეუძლია ერთხელ და სამუდამოდ გადაჭრას ადამიანის სხეულის სასრულობის პრობლემა, რა აზრი აქვს ასეთ პროგრესს? თუ ადამიანს არ შეუძლია ევოლუციის შედეგების დაძლევა, შესაძლოა, უფრო გონივრული პროგრესიის შეჩერება იყოს. უელბეკის ტექსტის მიხედვით, ახალი სახეობის სავარაუდო მამისთვის „არსებითი იყო არა დნმ-ზე ფოკუსირება, არამედ ცოცხალი არსების, როგორც თვითგამრავლების სისტემის, განხილვა მთელი მისი ზოგადობით“¹¹. სექსუალობა, რომელიც რომანში ჭარბად არის წარმოდგენილი, ადამიანის სხეულის სამომხმარებლო პროდუქტად გარდაქმნის გამოვლინებაა. რომანში 1990-იანი წლებიდან ცოცხალი ორგანიზმები დაპატენტებულია, რაც ნიშნავს, რომ ადამიანის სიცოცხლე თანდათან უფასურდება და მხოლოდ სამომხმარებლო საგნად აღიქმება.

ეს არის სამყარო, რომელიც მხოლოდ ახალგაზრდობას სცემს პატივს და სხვაგვარ ადამიანებს შთანთქმავს. ასე შთანთქმეს დანიელი რომან „*კუნძულის შესაძლებლობის*“ მთავარი გმირი; ხოლო ზურა ჯიშკარიანის რომანებში პერსონაჟები უკვე უსხეულო არსებებად (ციფრულ კოდებად) გვევლინებიან. რომან „*სწრაფი ღამისიერის*“ პერსონაჟი აღნიშნავს, რომ მას არც გრძნობები აქვს და არც სხეული. სივრცე და მოძრაობა/გადაადგილება მხოლოდ ვირტუალურია. ციფრული ავტარული კომპიუტერული კოდებისგან არის აგებული. „*არავითარი გრძნობა, არა-*

შემოიფარგლა. მათი აზრით, ნაყოფს, რომელიც უჯრედების მცირე მასად ითვლებოდა, არ გააჩნდა ავტონომიური ინდივიდუალური არსებობა; მეორე მხრივ, ხანდაზმულები, განუწყვეტლივ განიცდიდნენ შევიწროებას. რამაც ცხოვრების უკიდურესობებთან დაკავშირებული ეთიკური პრობლემები წარმოშვა (აბორტი, ევთანაზია და სხვ.).

¹¹ Houellebecq, 1998, 340.

ვითარი სხეული არ გამაჩნია და რა გამომდინარეობს აქედან? ნუთუ იმდენად მიჯაჭვული ვარ ავატარსა და გრძნობებზე, რომ მათ გარეშე არ შემიძლია არსებობა?”¹² ასე ესაუბრება პერსონაჟი რენეს – ხელოვნურ ინტელექტს რომელიც ამავდროულად მისი ადამიანობის დამადასტურებელია. ისინი ერთსა და იმავე ენაზე საუბრობენ და გაუთავებელი დისკუსიებით მათ შორის თანდათან თანაგრძნობა და აუხსნელი, თითქმის ადამიანური კავშირი ყალიბდება. პერსონაჟი აცნობიერებს, რომ მას შეუძლია მასთან „სიკვდილზე საუბარიც კი გაბედოს“.

საკუთარ სხეულთან ურთიერთობა აძლიერებს სიმყიფისა და სასრულობის განცდას. ამგვარად, სიკვდილი ხდება ფენომენი, რომელიც სწორედ სხეულის მოქნილობით დამძიმებული ყოფნის იმედგაცრუებას აღნიშნავს და სიკვდილის წინაშეც აღარ არის ყველა ერთსა და იმავე მდგომარეობაში. ადამიანები სოციალური კლასის მიხედვით იყოფიან. სიკვდილის სივერაგეს უელბეკი ბრუნოს ბეზიის საფლავით აღწერს. წლების წინ დამარხული სხეული, რომელიც სიკვდილმა და დროის სვლამ დაამახინჯა, გამანადგურებელ კვალს ტოვებს ბრუნოზე. ამ გრძნობის გაგება და განსაზღვრა ადამიანებისთვის რთულია. „რჩება მხოლოდ მიწასთან შერეული ძვლები და თეთრი თმის მასა.“¹³ ცხოვრების სიცარიელე და ამაოება დაკავშირებულია „სხეულთან“, რომელსაც არ შეუძლია წინააღმდეგობა გაუწიოს დროს და მის შეურიგებელ დინებას. დაბადებიდან სიკვდილამდე არაფერი იცვლება სხეულის გარდა. სიცარიელე, სტაგნაცია და დაბერებული სხეული-ასეთია დაღლილი და გაცვეთილი ადამიანის აღსარება: „დაბადებიდან სიკვდილამდე არაფერი ხდება, ჩვენ მხოლოდ ფიზიკურად ვიცვლებით.“¹⁴

უელბეკისთვის, დეგრადაციის ერთ-ერთი პირველი ნიშანი არის ადამიანი, რომელიც დაყვანილია თავის სხეულებრივ/სექსუალურ მოთხოვნილებებამდე, რომელიც კარგავს სხვების თანაგრძნობის უნარს და სოციალურად ან ემოციურად უგრძნობი ხდება. მხოლოდ სიამოვნება რჩება, ეგოისტური და შეზღუდული სიამოვნება, სამყაროში „არარსებობის“/„არმყოფობის“ (*“non existence”/“non présence”*) სიამოვნება, რასაც ბრუნო გრძნობს. „ადამიანები ცხოვრობდნენ, სუნთქავდნენ, სიამოვნებას ეძებდნენ და პიროვნული შესაძლებლობების გაუმჯობესებას ესწრაფოდნენ.“¹⁵

¹² ჯიშკარიანი, 2022, 28.

¹³ უელბეკი, 2021, 437. *სიკვდილი ძნელად ასახსნელია და მისთვის თვალის გასწორება ადამიანს მუდამ უჭირს. difficile à comprendre et à définir pour l'homme. Ce qui reste, ce sont des ossements mêlés à la terre et la masse des cheveux blancs*

¹⁴ იქვე, 440. *De la naissance à la mort, rien ne se passe, nous ne changeons que physiquement.*

¹⁵ Houellebecq, 1998, 240. *ადამიანები ცხოვრობდნენ, სუნთქავდნენ, სიამოვნებას ეძებდნენ და პიროვნული შესაძლებლობების გაუმჯობესებას ესწრაფოდნენ.*

IV. სხეული, რომელიც არ არსებობს

როდესაც ტრანსჰუმანიზმზე ვსაუბრობთ, ხაზს ვუსვამთ მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების მნიშვნელობას ადამიანის სახეობის გაუმჯობესებაში არა მხოლოდ ფიზიკური, არამედ გონებრივი შესაძლებლობების თვალსაზრისითაც. ხელოვნურობა ადამიანის კოგნიტურ სფეროზეც ვრცელდება, კერძოდ, რეალობის სიმულირებით ალგორითმებისა და პროგრამული უზრუნველყოფით. ამრიგად, ვირტუალური რეალობების სამყარო გვთავაზობს ინტენსიურ გამოცდილებას, რომელსაც ადამიანი გადაჰყავს წარმოსახვით სივრცეში (ციფრული არსებები და სიმულირებული ადამიანები), რომელიც ხშირად აღემატება ნამდვილ რეალობას. ზურა ჯიშკარიანი სამყაროს კიბერსივრცეში აგებს, სადაც პერსონაჟები აფართოებენ თავიანთ ცნობიერებასა და შესაძლებლობებს: „აპლიკაციას მართავდა პროგრამა, რომელსაც, თავის მხრივ, აკონტროლებდა იგივე პროგრამა. ათასობით მომხმარებლის მონაცემებსა და არქეტიპულ მოვლენებზე დაყრდნობით, რთული ინტეგრაციების გამოყენებით, პროგრამამ გამოთვალა ადამიანის ბედის არსი და განსაზღვრა მისი ძირითადი მოთხოვნები, უკეთესად, ვიდრე ადამიანებმა“.¹⁶

ციფრული ტექნოლოგიების გარდა, ფსიქოდელიური ნარკოტიკები ყველაზე ფართოდ გამოიყენება სავალალო რეალობისგან თავის დასაღწევად და ცნობიერებისთვის ახალი, ალტერნატიული ბიძგის მისაცემად: რეფორმატორების აზრით, ფსიქოდელიური ხილვები საშუალებას გვაძლევს განვიცადოთ სამყაროების უსასრულობა, დროებით გავექცეთ მავნე ნარკოტიკების მთავარი „სიგიჟის“ ტოტალურ კონტროლს. ჩვენს პლანეტაზე აშენდა ქარხნები ამ საშინელი ნარკოტიკის წარმოებისთვის. ამ სადგურებიდან მავნე ნარკოტიკი ატმოსფეროში შეჰყავთ. შედეგად, ჩვენ იმდენად აგრესიულები ვხდებით, რომ სხვა განზომილებებს ველარ ვხედავთ. რეფორმატორების აზრით, „რეალობა“ უნდა განადგურდეს“.¹⁷

ქართველი ავტორისთვის ტრანსჰუმანიზმი უტოპიურ და დისტოპიურ ხედვას შორის მერყეობს. საკმაოდ ქაოტური ტექნოლოგიური სინგულარობა გარდაუვალ ცვლილებებს გამოიწვევს. ახალი რეალობისთვის მოსამზადებლად, ფსიქოდელიურ ნივთიერებებს, შესაძლოა, განსაკუთრებული როლი ჰქონდეს. მისი თქმით, „ტექნოლოგიები გადამწყვეტ ნერტილამდე მიგვიყვანს, თუნდაც არსებული წესრიგის დასასრულამდე: კაცობრიობა დაიკარგება სისტემის დამხობის პროცესში, იდენტობები გამრავლდება და ადამიანები ეცდებიან იპოვონ გადარჩენის გზა,

¹⁶ ჯიშკარიანი, 2022, 5.

¹⁷ ჯიშკარიანი, 2017, 117.

შეცვალონ საკუთარი თავი, რათა ან უარი თქვან, ან დაემორჩილონ“¹⁸. ქართველი ავტორი წარმოიდგენს და ელის ასეთ ცვლილებას. მისი პერსონაჟები, რომლებიც ვირტუალურ სივრცეში ცხოვრობენ, კარგავენ ადამიანის ფსიქოლოგიას. მათ აღარ აქვთ სხეულები; ისინი საკუთარ თავს ადამიანებად აღარ მოაზრებენ. „მთელი პლანეტა ჩვენი ეკონომნათურებით, გარეგანათებებითა და ციცინათელა მეგაპოლისებითაა განათებული-გამონაბოლქვი ღრუბლებად იქცევა, ამიტომ ჩვენ ნელ-ნელა ვკარგავთ ვარსკვლავიან ცას, რაც ადამიანობის დაკარგვის ტოლფასია. – ცას გვართმევენ! – ჩამესმის წამყვანის ხმა კეფიდან, ტვინში.“¹⁹

კიბერსივრცე არღვევს სხეულის ტრადიციულ წარმოდგენასა და აღქმას. სწორედ სივრცე შლის სხეულის სტერეოტიპულ ესთეტიკას და ქმნის „განთავისუფლებული სხეულის“ ფასადს, რათა წარმოაჩინოს უკეთესი თვითშეფასება, ხშირად შენიღბვის ან საკუთარი გარეგნობის ნაშლის გზით. საქმე მხოლოდ თვითგანვითარებაში არ არის, არამედ ერთი ვირტუალური სხეულის სხვით ჩანაცვლებაშიც. რომანში „საღეჭი განთიადები უშაქროდ“ (2017) წარმოდგენილია კიბერსივრცე, სადაც პერსონაჟებს არა მხოლოდ თავიანთი სხეულებისგან გათავისუფლება, არამედ მათი გამრავლებაც შეუძლიათ. ტექნოლოგია მათ საშუალებას აძლევს, იარსებონ სხეულის გარეთ და ჰყავდეთ კლონები: საკუთარი იდენტობისგან გათავისუფლებული, რეალური სხეული იკარგება თავის კლონებს შორის, რაც იდენტიფიკაციას თითქმის შეუძლებელს ხდის.

მიშელ უელბეკის მსგავსად, ქართველი ავტორი ხშირად უბრუნდება სიკვდილის, „არსების“ კვალის გარეშე გაქრობისა და მოგონებების დავიწყების თემას. როდესაც მწერალი მომავალში სამყაროების მოდელს წარმოიდგენს, საფლავის ქვებს იმ „არსების“ გადარჩენის საფუძვლად ხედავს, რომლისთვისაც სიკვდილი თვითმიზანი კი არა, მისი განახლების დასაწყისი იქნებოდა. ახალი ტექნოლოგიები საშუალებას გვაძლევს, დავძლიოთ ყველა ცოცხალი არსებისთვის დამახასიათებელი სიკვდილის შიში. მეცნიერება, თავის მხრივ, ფართოდ ხსნის კარს სიახლეებისთვის, რომლის მიზანია გააუმჯობესოს ყველაფერი, რაც მას აკლია. ზურა ჯიშკარიანის რომანში ნარკოტიკებით გაბრუებული პერსონაჟები აფართოებენ თავიანთ ცნობიერებას და მეტ შესაძლებლობებს იძენენ ტექნოლოგიებისა და ფსიქოდელიური საშუალებების გამოყენებით: ისევე როგორც ტექნოლოგია აძლევს ადამიანს ახალ შესაძლებლობებს, ფსიქოდელიური საშუალებები ხელს უწყობს ილუზორული ცნობიერების გაფართოებას, რაც თავის მხრივ, ადამიანს საკუთარი შესაძლებლობების მაქსიმალურ გამოყენებაში ეხმარება.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ იქვე, 9.

ტექნოლოგიური სინგულარობა გულისხმობს ადამიანების მომავალზე კონტროლის დაკარგვას ტექნოლოგიების, ნეირომეცნიერების ან ხელოვნური ინტელექტის გაჩენის კონტექსტში. როდემდე დარჩებოდა ე.წ. გაფართოებული არსება ადამიანად? ტექნოლოგიური სინგულარობა იმდენად ქაოტური პროცესია, რომ ძალიან ჰგავს ფსიქოლოგიურს და არსებობს იდეა, რომ ტექნოლოგიური სინგულარობისთვის ფსიქოპათიური ნივთიერებების მიღებით უნდა მოვემზადოთ, ეს თემა თითქოს ოლდოს ჰაქსლის „კუნძულის“ გაგრძელებაა. ინგლისელი ავტორი მეოცე საუკუნის დასაწყისში აგებდა ფსიქოდელოებით დამშვიდებული და გაბედნიერებული ადამიანების მოდელს.²⁰

თავის მხრივ, ტრანსჰუმანიზმის მიმდევრები თანხმდებიან, რომ ადამიანი განწირულია ცვლილებებისთვის; ტექნოლოგიური რევოლუციები კი აუცილებელია მისი კეთილდღეობისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ ის მნიშვნელოვან რისკებს შეიცავს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე ხელოვნურ ინტელექტს ეხება. ტექნოლოგიების უკონტროლო განვითარებამ შეიძლება გამოიწვიოს კაცობრიობის გადაშენება. თუმცა ტრანსჰუმანიტები იზიარებენ პროგრესის აუცილებლობის იდეასაც, გარკვეული სიფრთხილით: „ჩვენ ვცდილობთ გავაუმჯობესოთ საკუთარი თავი ფიზიკურად, ინტელექტუალურად და ფსიქოლოგიურად. ჩვენ ვაფასებთ ცოდნისა და გაგების მუდმივ სწრაფვას“²¹.

V. დასკვნა

21-ე საუკუნის გარიჟრაჟზე ევროპულ ლიტერატურაში დისტოპიური აზროვნებაში გამოვლენილია ადამიანის აქსიოლოგიური ან ფიზიკური ტრანსფორმაციის თავისებურებები, რაც ნათლად ჩანს ქართველი და ფრანგი ავტორების დისტოპიურ რომანებში. ეს თავისებურებებია – ადამიანის ტრანსჰუმანიზაცია მისი აზროვნების რეჟიმის და მისი არსის სტანდარტიზაციამდე; ცალკეული „არსების“ გაქრობის შედეგად ინდივიდუალობის დაკარგვა და მხატვრული ნაწარმოებებში ადამიანის წინააღმდეგობრივი ბუნების გამოხატვა.

ამრიგად, შედარებითი და ინტერდისციპლინური შესწავლის გზით, სხვადასხვა პერსპექტივებისა და მიდგომების გზაჯვარედინზე, იხატება მეცნიერების მიერ გაძლიერებული ახალი „ქმნილების“ პრობლემა, რომლის ყოვლისშემძლეობა ადამიანს ანუხებს, როგორც ფიზიკურ, ასევე მეტაფიზიკურ დონეზე, რადგან

²⁰ Huxley, 1958; Laurence, 2013, 105-126.

²¹ More, Vita-More (eds.), 2013, 14.

ახალი ქმნილების მორალური ბუნება საკუთარ თავთან და შესაბამისად, სხვებთან ურთიერთობას ფუნდამენტურად ცვლის.

თემატური პარალელები მიშელ უილბეკისა და ზურა ჯიშკარიანის რომანებში აჩვენებს, რომ ახალი ტექნოლოგიებისა და მეცნიერების მეშვეობით, კონსუმერიზმისა და მისი აღვირახსნილი ეგოს უღელში მყოფი პოსტმოდერნული ადამიანი ეძებს საბოლოო გამოსავალს, რათა შეცვალოს საკუთარი სხეული და გათავისუფლდეს ყოველგვარი მატერიალური სუბსტანციისგან.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურა

- უელბეკი მ., ელემენტარული ნაწილაკები, გ. ეკიზაშვილის თარგმანი, თბილისი, 2021 [uelbek'i m., element'aruli nats'ilak'ebi, g. ek'izashvilis targmani, tbilisi, 2021]
- ჯიშკარიანი ზ., საღეჭი განთიადები, სუგარ ფრეე, თბილისი, 2017 [jishk'ariani z., saghech'i gantiadebi, Sugar free, tbilisi, 2017]
- ჯიშკარიანი ზ., სწრაფი ლამისიერი, თბილისი, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2022 [jishk'ariani z., sts'rapi ghamisieri, tbilisi, bak'ur sulak'auris gamomtsemloba, 2022]
- Dambuyant-Wargny G., La socio-esthétique, Toulouse, 2023
- Houellebecq M., Les Particules Élémentaires, Flammarion, 1998
- Huxley A., Brave New World Revisited, New York, 1958
- Laurence V., Klemperer, une résistance à la langue totalitaire, dans: L'incommunication, Édité par S. Lepastier, Paris, 2013
- Mayerhofer H., La conception de la nature humaine dans l'Antiquité, au Moyen Âge et chez Carl Menger, dans: Existe-t-il une doctrine Menger?, édité par G. Campagnolo, Presses universitaires de Provence, 2011
- Meidani A., La construction sociale du corps dans la seconde moitié du XXe siècle", dans: *Les fabriques du corps*, Toulouse, Presses universitaires du Midi, 2007
- Prost F., Wilgaux J. (eds), *Penser et représenter le corps dans l'Antiquité*, Rennes, 2006
- More M., Vita-More N. (eds), *Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology and Philosophy of the Human Future*, Malden–Oxford–Chichester, Wiley, 2013

Ekaterine Chumburidze-Shetsiruli*

HUMAN TRANSFORMATION: FROM BODILY ALTERATION TO THE MODIFICATION OF HUMAN NATURE IN 21ST-CENTURY FRENCH AND GEORGIAN DYSTOPIAN LITERATURE

Abstract

The body, as a complex and multifaceted entity, represents a unique human experience and a significant way of expressing an individual's inner world. In literary studies, transformations of the body often coincide with shifts in human nature. Traditionally, the body was perceived as an element expressing suffering, degradation, or alienation; however, in contemporary literature, it no longer serves as a mere reflection of the soul, rejects transcendence, and remains a fragmented, disassembled object.

This article examines manifestations of dystopian thought in the context of human bodily transformation in the novels of Michel Houellebecq and Zura Jishkariani. Based on a comparative analysis, the study explores the impact of bodily changes on human nature and identifies the distinctions between the natural human and the scientifically modified individual.

Keywords: Dystopia, Transhumanism, Humanity, technology, Michel Houellebecq, Zura Jishkariani, Human body and Embodiment, Cloning, Transformation.

* PhD Candidate at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. <https://orcid.org/0000-0002-6605-7339>